

РСФСР и литература по гр. процессу по 1 ноября 1925 г. / сост. Ф. Шостя ; ред. и пред. А.И. Строева. – 2-е изд., доп. и перераб. – Х. : Юридическое издательство НКЮ УССР, 1925. – 367 с.

10. История государства и права зарубежных стран : [учебник для вузов] / под ред. проф. Н.А. Крашенинниковой и проф. О.А. Жидкова. – М. : Издательская группа НОРМА-ИНФРА • М, 1998. – Ч. 1. – 1998. – 480 с. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/istrp/21.php.

11. Медведев И.Г. Письменные доказательства в гражданском процессе России и Франции : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.15 / И.Г. Медведев ; науч. рук. В.В. Ярков ; УГЮА. – Екатеринбург, 2003. – [Электронный ре-

сурс]. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/pismennyye-dokazatelstva-v-grazhdanskom-protsesse-rossii-i-frantsii#ixzz3okZnp226>.

12. Гражданский процесс зарубежных стран : [учебное пособие] / [С.А. Алехина и др.] ; под ред. А.Г. Давтян. – М. : Проспект, 2011. – 480 с.

13. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции / пер. с фр.: В. Захватаев ; отв. ред. А. Довгерт ; предисл.: А.С. Довгерт, В. Захватаев ; Киевский нац. ун-т им. Т. Шевченко. – К. : Истина, 2004. – 544 с.

14. Цивільний процесуальний кодекс УСРР в редакції 11 вересня 1929 року. – Х. : Юридичне видавництво НКЮ УСРР, 1930. – 149 с.

УДК 347.921.8 (477)

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА НА ПРАВОВУ ДОПОМОГУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Заботін В.В., аспірант
кафедри цивільного процесу
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті досліджено історичні етапи становлення права на правову допомогу, визначено процесуальні особливості надання такої допомоги в цивільному судочинстві.

Ключові слова: *правова допомога, юридична допомога, право на правову допомогу, захист прав, надання правової допомоги, суб'єкти правової допомоги, розвиток правової допомоги.*

В статье исследованы исторические этапы становления права на правовую помощь, определены процессуальные особенности предоставления такой помощи в гражданском судопроизводстве.

Ключевые слова: *правовая помощь, юридическая помощь, право на правовую помощь, защита прав, предоставление правовой помощи, субъекты правовой помощи, развитие правовой помощи.*

Zabotin V.V. EVOLUTION OF THE RIGHT TO LEGAL AID IN CIVIL PROCEEDING

The historical stages of the evolution of right to legal aid are researched. The procedural features of providing of such assistance in civil proceedings are determined.

Key words: *legal aid, legal assistance, right to legal aid, protection of human rights, provision of legal aid, legal assistance entities, development of legal assistance.*

Постановка проблеми. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р., Україна взяла на себе міжнародне зобов'язання забезпечувати права, закріплені в ній, у тому числі й право на справедливий судовий розгляд. Крім того, в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами від 27.06.2014 р. закріплена домовленість між зазначеними суб'єктами розвивати судові співробітництва в цивільних справах відповідно до міжнародних документів, зокрема вказаної вище Конвенції, та ґрунтуватися на праві на справедливий судовий розгляд. При цьому, як випливає з рішень Європейського суду з прав людини, складовою права на справедливий судовий розгляд є право на доступ до суду, до змісту якого включено й право на правову допомогу. Отже, одним із пріоритетних завдань, що постає перед Україною, є впровадження механізмів, які надавали б можливість забезпечити кожному громадянину таке право. Зробити це можна лише усвідомлюючи природу й сутність цього права, що досягається шляхом дослідження еволюції його становлення. Указане дасть змогу ефективно

гарантувати кожному право на правову допомогу в цивільному судочинстві.

Ступінь розробленості проблеми. Окремі теоретичні аспекти надання правової допомоги в цивільному судочинстві у своїх працях розглядали такі вітчизняні науковці: Є. Васьковський, С. Бичкова, Н. Бондаренко-Зелінська, Ю. Дацко, В. Комаров, В. Кройтор, Н. Сакара, І. Тимошевська та ін. Серед зарубіжних вчених питання правової допомоги досліджували С. Афанасьєв, Н. Балмер, Б. Гарт, Т. Горіл, М. Каппеллетті, Д. Карлен, Н. Рікман, О.Г. Тарло й ін. При цьому історію розвитку права на правову допомогу та правової допомоги як самостійного явища вивчали В. Ісакова, Р. Титикало, І. Тимошевська, С. Шаталюк та ін. Разом із тим процесуальні особливості становлення вищезазначеного права в цивільному судочинстві залишилися поза увагою. Тому метою статті є аналіз на підставі джерел права основних етапів формування права на правову допомогу в цивільному судочинстві як правового інституту відповідної галузі права.

Виклад основного матеріалу. Починаючи із V ст. до н. е., можна спостерігати зародження окремих процесуальних інститутів, які на сьогодні науковцями зараховуються до

змісту правової допомоги, тобто це дає змогу стверджувати про початок першого етапу, який тривав до середини VIII ст. н. е. Зазначимо, що спочатку вони не були прописані в джерелах права, а регулювалися наявними традиціями. Але згодом у різних джерелах почали закріплюватися окремі процесуальні особливості інституту, який нагадує «представництво в суді» в сучасному розумінні. Наприклад, у Стародавній Греції приблизно на початку окресленого етапу поряд з особою, котра постала перед комісією сорока чи судом диететів, могла брати участь й інша (стороння) особа (синегор), яка виголошувала промови для підтримки позовних вимог або заперечення проти них і послугами якої могла скористатися будь-яка вільна людина [1, с. 113; 2, с. 14, 15]. Водночас у Римі сторона могла, замість себе, виставити перед магістратом іншу особу, яка мала широкі повноваження на ведення справи. При цьому в деяких випадках заміщення було обов'язковим, оскільки на рівні так званого «*mos, mores maiorum*» обмежувалася їхня «процесуальна дієздатність». Так, наприклад, жінки, неповнолітні, сироти, невольні, іноземці, особи, які страждали на розумові або фізичні недоліки тощо, не могли особисто брати участь під час вирішення питання про їхні права та обов'язки. Відповідно, їхні інтереси могли захищати глави сімей, опікуни, родичі й ін. Крім того, існувала можливість виставити іншу особу на добровільній підставі, тобто за бажанням сторони. Таке могли робити всі вільні люди (крім рабів) і сукупності (юридичні особи). При цьому джерела права не визначали критерії, яким мала відповідати особа, котра на добровільній підставі могла замінити іншу, натомість у них перераховувалися ті, хто не міг вести справи, тобто бути «представником у суді»: особи, які не досягли двадцятип'ятирічного віку, жінки, воїни, постійно хворі, особи, які не могли надати гарантії, та інші [1, с. 250, 354; 2, с. 14, 15; 3, с. 26–28; 4, с. 90; 5, с. 41, 73, 133; 6, с. 52; 7, с. 343–345].

Варто зазначити, що на вказаному етапі можна вже спостерігати розподіл функцій серед осіб, котрі надавали «правову допомогу» в сучасному розумінні. Так, наприклад, у Стародавній Греції до групи осіб, які безпосередньо не брали участі в судовому розгляді справи, але надавали допомогу шляхом усних чи письмових консультацій, складання судових промов, позовних вимог тощо, входили логографи (диктографи) та прагматики (законники). Іншу групу становили синегори, тобто особи, які брали участь у розгляді справи на боці однієї зі сторін з метою консультування останньої [3, с. 18–22; 4, с. 253]. У свою чергу, у Стародавньому Римі, як і в Стародавній Греції, до першої групи включали понтифіків і юрисконсультів, які здійснювали такі самі функції як і логографи (диктографи) та прагматики (законники). Другу групу становили особи, котрі замінювали в судовому розгляді одну зі сторін, беручи на себе ведення її справи, або разом із нею брали участь у розгляді справи з метою консультування. Це були патрони, куратори, синдикі, дефенсори, адвокати й ін. [5, с. 139, 144,

145; 7, с. 311, 333, 345, 353, 357, 363–365; 8, с. 255].

Отже, на цьому етапі право на правову допомогу як таке ще не було сформовано, але відбулося зародження інституту представництва в суді. Останнє, залежно від підстав виникнення, уже можна було ділити на «обов'язкове» та «добровільне». При цьому спостерігався розподіл функцій серед осіб, які здійснювали представництво.

Другий етап тривав із кінця VIII ст. н. е. й до кінця XVIII ст. н. е. Його початок можна охарактеризувати «кризою правової допомоги». Так, у цей час простежувався значний вплив церкви, панування в суспільній свідомості так званого «суду Божого», яке призводило до того, що особа повинна була особисто з'явитися до органу, який виконував судову функцію, і довести свою правоту. Наприклад, у Державі франків особа, поставши перед сотенними зборами, за відсутності доказів повинна була особистим випробуванням через ордалії доводити чи спростовувати позовні вимоги. Подібні положення містили й інші джерела права [9; 10, с. 124–127; 11, с. 24, 35, 89, 90; 12, с. 10, 41–69; 13, с. 90]. Однак, починаючи із XI–XII ст. н. е., від вищезазначеного правила поступово почали відходити, унаслідок переосмислення природи права як явища загалом. При цьому можна спостерігати появу центральних органів судової влади, відродження інститутів, що нагадували «представництво в суді» тощо. Зокрема, в Англії одна зі сторін під час розгляду справи в суді присяжних мала можливість передати її ведення іншій особі. Окрім цього, у Франції інтереси певних категорій осіб міг захищати державний орган прокуратура [1, с. 304, 406; 14, с. 34, 35; 15, с. 32, 33; 16, с. 94, 95; 17, с. 91].

На цьому етапі зберігається наявна раніше тенденція щодо поділу «представництва в суді» на так зване «добровільне» та «обов'язкове». У першому випадку, за загальним правилом, можливість залучити представника на «добровільній» підставі мали всі фізичні особи, крім рабів. Відповідно, їхні інтереси могли представляти, як правило, ті, хто вважалися вільними. До того ж джерела права визначали коло осіб, які не могли брати на себе ведення чужої справи: священнослужителів, іноземців (за певними винятками), осіб, наділених владними повноваженнями, та ін. Стосовно другого випадку правило суттєво не змінилося, так на рівні законодавства визначалися такі самі категорії осіб, які мали його здійснювати і які могли отримати [2, с. 21, 22; 8, с. 348; 14, с. 35–37; 15, с. 32, 33; 18, с. 12; 19, с. 311, 314, 369, 371; 20, с. 47, 48; 21, с. 83, 84].

Серед суб'єктів, які надавали «правову допомогу», залежно від виконуваних функцій, так само як і на попередньому етапі, простежується поділ на дві групи. Так, до першої групи входили повірені чи стряпчі, тобто особи, які займалися попередньою підготовкою справи шляхом юридичної кваліфікації подій або фактів і тлумачення норм джерел права. Другу групу становили особи, котрі безпосередньо брали участь у розгляді справи, здійснюючи усний захист. Це були адвокати, прокуратори та ін. При цьому почали виді-

лятися процесуальні особливості участі зазначених осіб у розгляді справи. Наприклад, Саксонське зерцало передбачало, що, якщо поряд з однією зі сторін брала участь особа, яка здійснювала усний захист, то після слів останньої суд завжди запитував у такої сторони, чи підтверджує вона слова особи, яка реалізує вказаний захист; одна зі сторін та особа, яка здійснює її захист, мали можливість тричі порадитись щодо кожної промови опонентів тощо [2, с. 21, 22; 6, с. 348; 14, с. 35–37; 15, с. 32, 33; 18, с. 12; 19, с. 311, 314, 369, 371; 20, с. 47, 48; 21, с. 83, 84; 22, с. 218].

Отже, після поновлення інституту, за допомогою якого надавалася «правова допомога», зберігаються тенденції попереднього етапу, а саме: поділ «представництва в суді» на «добровільне» й «обов'язкове» та розподіл функцій поміж особами, які його реалізовували. При чому така допомога здійснювалася вже не тільки особами, яких можна зарахувати до «представників у суді», а й різними державними органами, такими як прокуратура. Їхня процесуальна діяльність почала регулюватися нормами писаного права (законодавством).

На третьому етапі, кінець XVIII – початок XIX ст., можна стверджувати, що право на правову допомогу вперше сформувався на законодавчому рівні як суб'єктивне право мати адвоката в кримінальному судочинстві. Так, наприклад, Поправка VI «Білля про права» (1789–1791рр.) Конституції США передбачає: «У всіх випадках карного переслідування обвинувачений має право на скорий і прилюдний суд ... має право знати про суть та підстави обвинувачення ... та користуватися допомогою адвоката для захисту». Це положення почали закріплювати й інші Конституції [23, с. 102, 123; 24, с. 359, 378]. Однак наведене право, будучи закріпленим на конституційному рівні в окремих країнах, не отримало механізмів забезпечення.

На зазначеному етапі кожна особа могла мати адвоката в кримінальному судочинстві. Відповідно, єдиним суб'єктом, який на законодавчих підставах надавав правову допомогу, був адвокат. Він міг брати участь на будь-якій стадії кримінального процесу. При цьому процесуальні аспекти його участі чітко регламентувалися кримінальним процесуальним законодавством. Отже, можна стверджувати, що право на правову допомогу вперше було визнано як можливість особи безперешкодно залучити адвоката в кримінальний процес, іншими словами, це право виключало встановлення з боку держави будь-яких обмежень щодо участі останнього під час розгляду кримінальних справ. Воно сформувався у формі суб'єктивного, особистого права кожної особи, тобто права першого покоління, що стало певною гарантією її індивідуальної свободи. При чому право на правову допомогу, по суті, було природним, яке не вимагало від держави вчинення будь-яких дій, щоб забезпечити можливість його реалізації. Що стосується цивільного судочинства, то вищезазначене право на законодавчому рівні не закріплювалося, але на практиці продовжувало здійснюватися.

Від XIX ст. можна виділити четвертий етап, який тривав до середини XX ст. Сфера реалізації права кожної особи на правову допомогу (право на адвоката) поширилося й на цивільне судочинство. Інститут «представництва в суді» зберігався, крім того, почали виникати додаткові механізми, які забезпечували реалізацію правової допомоги. Так, наприклад, за Статутом цивільного судочинства 1864 р. передбачено, що одна зі сторін під час провадження у справі має право присилати, замість себе, до суду повіреного, який міг брати участь у будь-якій судовій установі чи в будь-якій справі. Якщо певна особа знаходилася під опікою, то її інтереси захищали обов'язкові «представники в суді» (батьки чи піклувальники). Окрім того, особа, яка за своїм майновим становищем була не в змозі нести тягар судових витрат, могла звернутися до окружного суду із клопотанням про визнання за нею права бідності. Це право звільняло таку особу від сплати всіх витрат, яких вона зазнала у зв'язку з провадженням у справі, та передбачало, що останні виплачувалися за неї казною. Крім того, зазначене джерело права поклало на прокурора обов'язок надавати висновки після закінченню змагання (судових дебатів) між сторонами у справах шлюбних і законності народження, а також щодо неповнолітніх, глухонімих, безвісно відсутніх та ін. При цьому в провадженнях у справах шлюбних прокурор у разі відсутності відповідача повинен був збирати докази з метою спростування неправильних вимог позивача і міг подавати скарги на судові рішення [25, с. 31, 33, 91, 176–181, 626, 686, 417–421]. У свою чергу, інші країни також забезпечували надання правової допомоги, зокрема, бідним через залучення до судового розгляду безоплатного адвоката. Більше того, особа могла звернутися за захистом і до Омбудсмена (Швеція) [1, с. 306, 308; 26, с. 433, 434; 27, с. 71, 76, 77; 28, с. 430; 29, с. 22, 23, 108; 30, с. 56–58, 60, 153].

Поміж суб'єктів, які надавали правову допомогу, уже можна виділяти присяжних повірених (чи адвокатів), приватних повірених, посадових осіб органів прокуратури та Омбудсмена. Процесуальні питання їхньої участі в цивільному судочинстві на вказаному етапі чітко регламентувалися. Наприклад, залучення повіреного здійснювалося в усній чи письмовій формі; його повноваження підтверджувалися виданою йому довіреністю (засвідченою в установленому законом порядку); на вчинення спеціальних прав сторони, зокрема подання апеляційної скарги, припинення провадження у справі миром тощо, необхідно було окремо зазначити про це у відповідній довіреності тощо [25, с. 139–141; 26, с. 433, 434; 27, с. 71, 76, 77; 29, с. 22, 23, 108; 30, с. 56–58, 60, 153].

Отже, відбулося подальше розширення кола осіб, які надавали правову допомогу. Їхня участь у цивільному судочинстві чітко регламентувалася, зокрема визначалися форми залучення до судового розгляду, порядок підтвердження повноважень, підстави припинення діяльності тощо. Можна стверджувати, що право на правову допомогу перетворилося з природного на позитивне, оскільки дер-

жави почали створювати механізми, які його забезпечували.

Останній п'ятий етап розпочався із середини ХХ ст. і триває й досі. Право на правову допомогу отримало визнання не лише на національному рівні, а й на міжнародному, зокрема Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. було прийнято Загальну декларацію прав людини (п. 1 ст. 11), Радою Європи було прийнято Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950 р. (п. 1, 3 (с) ст. 6) [31; 32]. Оскільки в судовій практиці багатьох країн виникали проблеми щодо його реалізації, у межах руху «Доступ до правосуддя» відбувався пошук шляхів ефективного надання правової допомоги, зокрема, бідним і найбільш уразливим категоріям населення з метою забезпечення безперешкодного доступу до суду [29, с. 6–9, 20–24].

Крім того, хотілося б підкреслити, що Європейський суд з прав людини зазначив, незважаючи на те що п. 3 (с) ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод стосується лише проваджень у кримінальних справах, однак, залежно від конкретних обставин певної справи, держави повинні надавати адвокатську допомогу й у цивільних справах з метою забезпечення практичної реалізації права на доступ до суду [33]. Звідси випливає, що держави повинні реформувати свої національні системи вказаної допомоги в цивільному судочинстві з метою зробити високоякісну правову допомогу доступною для всіх громадян. У цьому напрямі варто окремо відзначити діяльність Комітету Ради Європи, яка виявляється в розробці та прийнятті низки резолюцій і рекомендацій щодо забезпечення надання ефективної правової допомоги, саме: Резолюція № (76) 5 про юридичну допомогу в цивільних, торгових та адміністративних справах від 18.02.1976 р.; Резолюція № (78) 8 про юридичну допомогу та консультування від 02.03.1978 р.; Рекомендація № R (81)7 щодо шляхів полегшення доступу до правосуддя від 14.05.1981 р.; Рекомендація № R (93) 1 про ефективний доступ до закону і правосуддя для найбідніших верств населення від 08.01.1993 р. тощо [34; 35; 36; 37].

Отже, право на правову допомогу можна зарахувати до конвенційного, конституційного, позитивного права, що розповсюджується, у тому числі, і на сферу цивільного судочинства. Воно вимагає від держави створення механізмів, спрямованих на належне забезпечення надання такої допомоги. За невиконання цього обов'язку щодо держави можуть бути застосовані негативні наслідки. Наприклад, у справі Ейрі проти Ірландії Європейський суд з прав людини констатував порушення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і зобов'язав Ірландію виплатити заявниці (пані Ейрі) справедливую сатисфакцію [33].

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можемо констатувати, що право на правову допомогу пройшло п'ять основних етапів свого становлення, від зародження інституту «представництва в суді» як одного з механізмів, що входить до змісту правової

допомоги, й до формування конвенційного, конституційного, суб'єктивного, позитивного права кожного на таку допомогу в цивільному судочинстві. На державу покладено обов'язок створити ефективну систему надання правової допомоги з метою гарантування права доступу до суду, що відповідатиме вимогам п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод і міжнародним зобов'язанням України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. История государства и права зарубежных стран (Рабовладельческое и феодальное государство и право): [учеб. пособ.] / под ред.: П.Н. Галанза, Б.С. Громаков. – М. : Юрид. лит., 1980. – 552 с.
2. Сакова В.М. Право на правову допомогу: поняття, особливості, гарантії : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В.М. Сакова ; наук. кер.: О.В. Петришин ; НУ ЮАУ. – Х. : б. в., 2013. – 207 с.
3. Синекокий О.В. Адвокатура как институт правовой помощи и защиты: [учеб. пособ.] / О.В. Синекокий ; Запорож. нац. ун-т. – Х. : Право, 2008. – 496 с.
4. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. / Национальный общественно-научный фонд ; рук. науч. проекта Г.Ю. Семигин. – М. : Мысль, 1999. – Т. 1 : Античный мир и Восточные цивилизации. – 1999. – 750 с.
5. Салогубова Е.В. Римский гражданский процесс / Е.В. Салогубова. – 2-е изд. – М. : Городец-издат, 2002. – 157 с.
6. Антология мировой правовой мысли : в 5 т. / Национальный общественно научный фонд ; рук. науч. проекта Г.Ю. Семигин. – М. : Мысль, 1999. – Т. 2 : Европа: V–XVII вв. – 1999. – 829 с.
7. Дигесты Юстиниана / Центр изучения римского права ; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005–2008. – Т. 1. – Кн. I–IV. – 2-е изд., испр. – 2008. – 584 с.
8. Дигесты Юстиниана / Центр изучения римского права ; отв. ред. Л.Л. Кофанов. – М. : Статут, 2005–2008. – Т. 7. – Полугом 2. – Кн. XLVIII–L. – 2005. – 564 с.
9. Дрожжин В. Правосудие в средние века / В. Дрожжин // Российская юстиция. – 1995. – № 1. – С. 31–34.
10. История российского правосудия : [учеб. пособ. для студ. вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция»] / [А.А. Воротынецов и др.] ; под ред. Н.А. Колоколова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2013. – 447 с.
11. Закон Судный Людем. Пространство и свободной редакции / Ин-т славяноведения АН СССР ; под ред. М.Н. Тихомирова ; подг. к печ.: М.Н. Тихомиров, Л.В. Милов. – М. : Изд-во АН СССР, 1961. – 287 с.
12. Эклога: византийский законодательный свод VIII века / гл. ред. М.Н. Тихомиров ; ред. кол. П.Н. Третьяков и др. ; вступ. ст., пер., коммент. Е.Э. Липшиц. – М. : Наука. Гл. ред. восточ. лит., 1965. – 227 с.
13. Саксонское зеркало / отв. ред. В.М. Корецкий. – М. : Наука, 1985. – 272 с.
14. Деханов С.А. Организация института адвокатуры в средние века (на примере Германии, Италии, Швейцарии) / С.А. Деханов // История государства и права. – 2005. – № 9. – С. 34–38.
15. Вестминстерские статуты / пер. Е.В. Гутнова. – М. : Юрид. изд-во М-ва юстиции СССР, 1948. – 96 с.
16. Нірода М.В. Генезис органів прокуратури в країнах романо-германської правової сім'ї: короткий історичний екскурс / М.В. Нірода // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – Вип. 33. – Т. 1. – С. 93–96.
17. Ніндіпова В. Конституційно-правова генеза прокуратури: історичний аспект / В. Ніндіпова // Вісник Академії прокуратури України. – 2007. – № 2. – С. 89–96.
18. Попелюшко В.О. Виникнення та інституційне становлення адвокатури Франції / В.О. Попелюшко // Адвокат. – 2011. – №1. – С. 9–13.
19. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. – М. : Юрид. лит., 1984. – Т. 1 :

Законодательство Древней Руси / отв. ред. тома В.Л. Янин. – 1984. – 432 с.

20. Старый Литовский Статут 1529 года : законы и законодательные акты. – Б. м. : Б. и., Б. г. – 106, XVI с.

21. Статут Великого Князьства Литовского 1566 года : законы и законодательные акты. – М. : Изд. Император. Москов. о-ва истории и древностей российских, Б. г. – 240 с.

22. Гончаренко В.Д. Хрестоматія з історії держави та права зарубіжних країн : у 2-х т. : [навч. посіб.] / В.Д. Гончаренко. – К. : Ін Юре, 1998. – Т. 1. – 1998. – 503 с.

23. Гончаренко В.Д. Хрестоматія з історії держави та права зарубіжних країн : у 2-х т. : [навч. посіб.] / В.Д. Гончаренко. – К. : Ін Юре, 1998. – Т. 2 : Хрестоматія. – 1998. – 608 с.

24. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2 т. / за заг. ред. В.Д. Гончаренко ; уклад. : А.Й. Рогожин, В.М. Гончаренко, О.Д. Святоцький. – К. : Ін Юре, 1997. – Т. 2 : Лютий 1917 р. – 1996 р. – 1997. – 800 с.

25. Статут гражданского судопроизводства 1864 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://psh.spb.sudrf.ru/modules.php?name=norm_akt&rid=4.

26. Хрестоматія з історії держави і права України : у 2-х т. / за заг. ред. В.Д. Гончаренко ; уклад. : А.Й. Рогожин, В.М. Гончаренко, О.Д. Святоцький. – К. : Ін Юре, 1997. – Т. 1 : 3 найдавніших часів до початку ХХ ст. – 1997. – 464 с.

27. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. / под общ. ред. О.И. Чистякова. – М. : Юрид. лит., 1991. – Т. 8 : Судебная реформа / отв. ред. тома Б.В. Виленский. – 1991. – 496 с.

28. Права человека : [курс лекций] / отв. ред. Е.А. Лукашева. – М. : НОРМА-ИНФРА М, 2001. – 573 с.

29. Cappelletti M. Access to Justice: The Worldwide Movement to Make Rights Effective: A General Report [Text] /

M. Cappelletti, V. Garth // Access to Justice. – Milan. – 1979. – Vol. 1. – 1023 p.

30. Судебные Уставы Императора Александра II с комментариями и разъяснениями. Устав Гражданского Судопроизводства / сост. Л.П. Рошковский. – 3-е изд., перераб. и доп. – Казань : Тип. Император. Ун-та, 1892. – 929 с.

31. Загальна декларація прав людини : Резолюція 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

32. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод : Протокол Ради Європи від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

33. Справа Ейрі проти Ірландії : Рішення Європейського суду з прав людини від 09.10.1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/980_332.

34. Комитет министров – государствам-членам об эффективном доступе к закону и правосудию для беднейших слоев населения : Рекомендация № (93) 1, принята 08.01.93 г. // Российская юстиция. – 1997. – № 9. – С. 2–3.

35. Про юридичну допомогу в цивільних, торгових та адміністративних справах : Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи від 18.02.1976 р. № (76) 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_131.

36. Про юридичну допомогу та консультування : Резолюція Комітету Міністрів Ради Європи від 02.03.1978 р. № (78) 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_132.

37. Відносно шляхів полегшення доступу до правосуддя : Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 14.05.1981 р. №R (81) 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_133.

УДК 347.985+986

ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ ТА ПІДСУДНІСТЬ СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТІВ, ЩО МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОХОРОНИ СІМЕЙНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Кашперська Т.Ц., здобувач
кафедри цивільного права і процесу
Національна академія внутрішніх справ

Наукова стаття присвячена визначенню цивільної юрисдикції та підсудності справ про встановлення фактів, що мають значення для охорони сімейних прав та інтересів. У результаті проведеного дослідження виокремлено види цивільної юрисдикції та підсудності, за правилами яких до суду подаються заяви про встановлення фактів, що мають значення для охорони сімейних прав та інтересів.

Ключові слова: цивільна юрисдикція, цивільна юрисдикція суду, підсудність, встановлення фактів, що мають юридичне значення, сімейні права та інтереси, окреме провадження.

Научная статья посвящена определению гражданской юрисдикции и подсудности дел об установлении фактов, имеющих значение для охраны семейных прав и интересов. В результате проведенного исследования выделены виды гражданской юрисдикции и подсудности, по правилам которых в суд подаются заявления об установлении фактов, имеющих значение для охраны семейных прав и интересов.

Ключевые слова: гражданская юрисдикция, гражданская юрисдикция суду, подсудность, установление фактов, имеющих юридическое значение, семейные права и интересы, особое производство.

Kashperska T.Ts. CIVIL JURISDICTION AND JURISDICTION OF CASES ON ESTABLISHMENT OF FACTS WHICH ARE IMPORTANT FOR PROTECTION OF FAMILY RIGHTS AND INTERESTS

The scientific article is devoted to defining civil jurisdiction and jurisdiction of cases to establish facts relevant to protection of family rights and interests. The study singled out types of civil jurisdiction and jurisdiction under rules of court which submitted application to establish facts relevant to protection of family rights and interests.

Key words: civil jurisdiction, civil jurisdiction of court, jurisdiction, establishing facts of legal significance, family rights and interests, separate proceedings.